

Varför är allt i medier så stockholmsfixerat?

– om vem och vad som får skildras i medierna

Anne Lagercrantz*

Sedan 2016 har jag och hundratals medarbetare som jobbar med sport och nyheter på *SVT* fikar med publiken. Det kan låta fånigt att arrangera möten med människor, vi träffar ju folk hela tiden under intervjuer. *SVT*:s avdelning för publikdialog är nog den mest aktiva i hela Sverige. Vi får ständigt synpunkter på vårt utbud.

Men det är skillnad på möten och möten. När vi fikar har vi avsatt tid för att aktivt lyssna. Vi vill inte marknadsföra eller försvara oss. Vi vill lyssna och lära oss hur folk konsumerar nyheter och vad de tycker om oss.

Här finns mest kärlek och uppskattning men också kritik. Några återkommande synpunkterna är:

- Vi är Stockholmsfixerade. En arg MFF:are i Malmö exemplifierar med hur vi lyfter Stockholmslagen i Allsvenskan.

* Anne Lagercrantz är journalist och divisionschef för nyheter och sport på Sveriges Television. Hon var tidigare chef för Ekoredaktionen på Sveriges Radio och nyhetschef på TV4.

- Vi är negativa. Flera, inte minst unga, berättar hur de slutat ta del av nyheter. De blir på dåligt humör, rent av apatiska och stänger av.
- Vi upplevs ointresserade av företagare och företagande och vi anses ha perspektiv där vi automatiskt tycker synd om människor, utan att någonsin kräva ansvar av dem. Ibland anses vi tala om för tittare vad de borde känna. Ett exempel är från ett reportage om en man som förlorat sin dotter under flykten till Sverige. Det är musiksatt och mannen filmas i motljus när han matar änder. Personer i en fokusgrupp avfärdade det som en manipulativ snyfthistoria där ljud och bild var skraddarsydda för att locka till sympatier. Ett annat exempel är från ett lokalt reportage där kommunen ifrågasätts för att den nekat en pojke vegankost i förskolan.
- Vi är likriktade. Det är för mycket Trump. Eller – beroende på vad som är hett just under samtalet – för mycket om partipolitik, eller för mycket om Linköpingsexplosionen, eller vad som nu dominerar dagordningen.

Stockholmsfixeringen

Det finns en överrepresentation av huvudstaden i nationella medier. På sätt och vis är det naturligt. I Stockholm finns riksdag och regering, här finns flest storföretag och myndigheter. Bara i Stockholms stad bor nära en miljon människor. Här finns makthavare. Och här finns flest journalister.

Men rapporteringen kan också bli skev. De allra flesta svenskar bor inte i Stockholm utan i mellanstora

orter. De har andra referensramar, en annan vardag och känner inte alltid igen sig i rapporteringen. Medier och makthavare riskerar att fokusera på fel frågor.

Jag har under tjugo år jobbat i tre rikstäckande organisationer. Under min tid på TV4 fanns lokalredaktioner. Som Ekochef på *Sveriges Radio* jobbade jag nära P4 och på SVT har jag ett ansvar för nyheter för barn och minoriteter liksom för riks-sport och lokalredaktionerna. Riksprogrammen i alla organisationerna har kunnat välja bland nyheter från hela landet. Frågan om Stockholmsfixering borde vara perifer.

Ändå har det stundtals gått trögt. Jag kan knappt räkna gångerna jag hört lokala medarbetare berätta om svårigheterna att publiceras riks. När angelägna lokala nyheter gått en större publik förbi eller när perspektivet i onödan varit Stockholms. Eller, när den egna riksredaktionen intresserat sig först efter att *nyhetsbyrån TT* citerat den lokala nyheten.

Vad beror det på? Det har många orsaker och jag ska försöka resonera om några av dem.

Närheten

Betydelsen av den fysiska närheten är något vi talat för lite om. Jag har sett många exempel på det och vet själv hur jag påverkats som arbetsledare och redaktör. Det byggs lojaliteter och relationer mellan människor som ses och lär känna varandra. Det skapar trygghet och tillit.

Det är lättare att säga ja till en ivrig reporter som står bakom redaktörens axel i Stockholm och att samtidigt säga nej till en okänd röst, tillhörande en person man aldrig träffat på en redaktion man aldrig besökt.

Närheten påverkar också möjligheten att ge och ta feedback. Avståndet gör det svårare att ha synpunkter på kvalité eller kräva ändringar när det behövs.

Likriktning: bekräftelsebias

I en studie från två journaliststudenter vid *Södertörns Högskola* slås inte bara en Stockholmsfixering fast, utan också att 85 procent av nyheterna om Sverige utanför Stockholm i *Dagens Nyheter*, *Svenska Dagbladet*, *Aftonbladet* och *Expressen* handlar om brott, olyckor och sport.¹

”Denna snedvridna bild av Sverige som en livsfarlig plats med bara en och annan elitidrottsklubb som undantag sätter agendan för den samhällspolitiska debatten” skriver forskaren Gunnar Nygren och Stefan Eklund, chefredaktör Borås Tidning i en debattartikel i *Aftonbladet*.²

Jag är säker på att SVT:s urval av nyheter är bredare. Vi har finansieringen, medarbetare som är besjälade av uppdraget att spegla hela Sverige och ett finmaskigt nätverk av lokala redaktioner. Ändå finns även hos oss tendenser till likriktning. I Malmö vittnar redaktionen uppdraget om att det är lättare att ”sälja in” nyheter om skjutningar än något annat. I Norrbotten vet man att nyheter med skottrar eller björnar uppskattas av riksredaktionerna.

Här finns strukturella utmaningar. Vi ser alla lättare det som redan är bekant, det vi känner igen och som

¹ <http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%-3A1180123&dswid=-5527>

² <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/qnWAQL/landsbygden--mer-an-brott-och-hockey>

passar vår bild av hur det är. Vi kan ignorera information som strider mot vad vi tror på. Professor Åsa Wikforss resonerar klokt om bekräftelsebias i sin bok *Alternativa Fakta. Om kunskapen om dess fiender*. Det blir extra tydligt i en deadline-kultur. Det är nästan alltid bråttom och skjutningen i Malmö finns på agendan och passar in i ett bekant mönster. Men uppmärksamheten kan skapa felaktiga bilder; exempelvis är arbetsplatsolyckor med dödlig utgång vanligare än dödsskjutningar, men långt mindre bevakade och politiskt diskuterade.

Perspektiven

En utgångspunkt för journalistiken är att granska makt och missförhållanden. Mer kraft läggs på att granska det parti eller partier som finns i regeringen. Makthavare blir mer skärskådade än andra.

Grunden är opartiskhet och att höra alla parter bästa argument – samtidigt vill vi ge röst åt de som har svårt att nå ut, och stå på den enskildas sida mot makten.

Reflektioner och lösningar framåt

Vi har uppenbara utmaningar, men jag vill ändå först komplicera den upplevda likriktningen och Stockholmsfixeringen och därefter peka framåt.

Bekräftelsebias finns hos alla

Förstärkning sker hos oss alla. MFF-supportern som tycker att vi bara lyfter Stockholmslagen i Allsvenskan tenderar att vara extra uppmärksam på när vi rapporterar om just Stockholmslagen. Den som tycker att vi

granskar ett visst politiskt parti hårdare tenderar att se exempel på det och ignorera när andra partier får motsvarande tuff granskning. Den som är trött på Trump märker inte hur vi aktivt anstränger oss för att balansera bevakningen. Lokalredaktören ser mönster i vad som väljs i riksprogrammen och märker inte det som motsäger den bilden. (Forskarna har undersökt något de kallar fientliga medier-effekten³ som ligger nära just detta.)

Ingen fixering på Stockholmsfrågor

Geronimo Åkerlund som är chef för SVT Nyheter Stockholm skrattar när jag frågar om Stockholmsfixeringen och påpekar att det möjligen finns en fixering men inte vid lokala frågor som rör stockholmare. De är snarare underbevakade. SVT har visserligen nyöppnat redaktioner i Rinkeby och Södertälje, men ser vi till hur många som bor i Stockholm är vi snarare underbemannade. Stora kranskommuner i Stockholm har varken starka lokaltidningar eller public service-redaktioner på plats.

Däremot har vi alltför ofta Stockholm som utgångspunkt när vi exemplifierar nationella angelägenheter.

Ökad närvaro

Vi vet att det spelar roll var vi finns. Vår Södertäljeredaktion var den enda som i valrörelsen frågade statsminister Löfven om regeringens planer på att erkänna folkmordet på minoriteter i det osmanska riket 1915. Frågan var av enorm betydelse lokalt och Löfvens

³ <http://mediestudier.se/nar-bjalken-sitter-i-betraktarens-ogon/>

nekande svar påverkade sannolikt kommunalvalet 2018.⁴ Vi skulle inte känt till den diskussionen om vi inte funnits på plats och lyssnat.

Betydelsen av närvaron gäller såklart inte bara i Stockholm, redaktionell närvaro påverkar i grunden vår bevakning. Därför har vi som ambition att finnas på fler platser. Sedan 2015 har vi utökat med medarbetare på tio platser i Sverige och finns nu på 37 orter.

Tyvärr blir samtidigt antalet journalister totalt sett färre och enligt sammanställningar från Institutet för mediestudier finns kommuner i Sverige där det inte bor en enda journalist och i landets 19 glesbygdskommuner bor bara ett par dussin journalister totalt.⁵

Vidgade perspektiv i bevakningen

En av journalistiken viktigaste uppgifter är att granska missförhållanden. Det har blivit viktigare. Men som journalister gör vi det ibland för lätt för oss. Vi kan förenkla och framställa händelser i svart och vitt, eller i offer och gärningsmän.

Vi strävar idag efter att oftare ställa kritiska frågor även till drabbade personer. Det gör till dem till mer än bara offer. Journalistiken blir också bättre när vi sätter den enskilda frågan i ett större sammanhang och när vi vänder på perspektiven. Vi ska inte bara ifrågasätta varför kommunen vägrar erbjuda veganmat i förskolan. Vi måste också, som vi i ett uppföljande reportage gjorde, ifrågasätta om det är rimligt att kommunen gör det. På samma sätt försöker vi också

⁴ <https://www.dn.se/sthlm/folkmordet-1915-avgjorde-kommunvalet-i-sodertalje/>

⁵ <http://journalisterna.mediestudier.se/>

utgå från de som röstar på Trump och se en fråga från alla håll: vad talar för att den mur Trump vill bygga mellan Mexiko och USA faktiskt är bra?

Mätning ger mer relevanta diskussioner

För att bättre spegla hela landet har vi formulerat mätbara mål för hur stor andel lokalt material som riksprogrammen *Rapport*, *Aktuellt*, *Sportnytt* och *Morgonstudion* ska innehålla. (I diskussionen om Stockholmsfixering glöms för övrigt ibland rikssända *Sverige Idag* från Umeå som uteslutande består av lokalt material och som vidgar bilden av Sverige.) De här mätningarna kritiserar ibland, men jag vet av lång erfarenhet att de gör skillnad. Det är inte själva mätningarna som är det viktiga utan diskussionen som förs på redaktionerna och ambitionen som förmedlas.

Större utrymme, bättre data

Digitaliseringen har fört med sig stora utmaningar men ger också större utrymme. En lokal nyhet kan väljas in utan att något annat väljs bort. Mångfalden och variationen blir rikare, och vår möjlighet att följa publiken i realtid gör oss mer uppmärksamma på publikens beteende och behov. Magkänsla och redaktionell bekräftelsebias kan trotsas och nyanseras av digital data. Intresset för vad som händer utanför Stockholm är stort.

Konstruktiva nyheter

En av de mest lovande trenderna framåt är konstruktiva nyheter. (Se också Rouzbeh Djalaies kapitel i denna bok.) Jag är besjälad av idén, och minns hur

jag som ung reporter läste en rapport från *Brottsförebyggande rådet* och förkastade den: det fanns inga nyheter, allt blev bättre. Men det stämmer ju inte. Även positiva trender och möjliga lösningar är nyheter. Berättar vi inte också om dem så ger vi en felaktig bild. Vi svartmålar.

Det finns missförstånd förknippade med konstruktiva nyheter. Det talas om att skönmåla, om att förmedla ”goda nyheter” men inget kan vara mer fel. Konstruktiva nyheter intresserar sig för morgondagen och tar också upp lösningars eventuella begränsningar. De gifter sig väl med granskande nyheter som handlar om gårdagen. Det är nog så tufft för ett kommunalråd eller en rektor att svara på varför man inte valt en lösning som fungerat i en annan kommun eller i en annan skola.

Och sällan är makthavare vana vid perspektivet. Jag minns en skicklig radiointervju där **Johar Bendjelloul** frågar den ryske ambassadören: ”Vad kan Sverige lära av Ryssland?” Ambassadören, redo för angrepp, blir en stund helt tyst.

Det finns många fina exempel från våra lokala redaktioner som lyfts på riksnivå: Smålands rapportering om hur ”hemmasittare” får hjälp tillbaka till skolan i lyckade kompiprojekt eller om hur en skola i Markaryd vänt utvecklingen efter att ha fått massiv kritik från skolinspektionen, Västerbotten om test med automatiserade affärer i glesbygden, Örebro om hur regionen inrättat en ny tjänst som avlastar sjuksköterskorna, Skåne om den förbättrade havsmiljön i Öresund.

Konstruktiva nyheter är efterfrågade både av publiken och riksprogrammen. De ger en mer sann bild av

Sverige, bortom de enkla schablonerna. Allt är inte brott, olyckor och sport. Konstruktiva nyheter ger fler perspektiv och våra sändningar blir mer varierade.

Hela bilden

Journalistiken är snabb. Att förändra journalistik är däremot en långsam process. Jag är övertygad om att vi är något på spåren. Inte bara SVT utan alla redaktioner tar idag del av data och lyssnar på publiken på ett mer professionellt sätt. Vi ser efterfrågan på variation, kvalitet och på lokalt material.

Data och den direkta publikkontakten gör oss mer uppmärksamma på när vi brister i urvalet eller när vi bekräftar det traditionella. Konstruktiva nyheter vinner mark.

Sammantaget breddar vi perspektiv och nyhetsberättandet. MFF-supportern, den som blir på dåligt humör av nyheter och den som tycker att vi tjarar om samma saker behöver bli övertygade under en längre tid, och det kommer såklart ske bakslag. Men riktningen framåt är tydlig. Och Stockholm är varken Sveriges mitt eller där flest människor i Sverige bor.